

Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden

Secretariaat:
Postbus 40184
8004 DD ZWOLLE
telefoon: 038-4572401
telefax: 038-4572399
mh.mudde@mindef.nl

VERSLAG

Tweeënveertigste vergadering Commissie van Overleg en Voorlichting
Milieu Luchthaven Leeuwarden van 18 november 2013

Aanwezig:

Mevr. S. Poepjes	Gedeputeerde Provincie Fryslân (voorzitter)
Maj K.F. Beek-Regnery	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Sectie Communicatie
Dhr. R. De Bert	Gemeente Leeuwarden
Mevr. A. Boersma	Omwonenden Tytsjerksteradiel
Dhr. Drs. J.H.B.W. Elgershuizen	Milieuplatform Leeuwarden
Dhr. IJ. Haakma	Omwonenden Dongeradeel
LtKol A.J.P. Hardenbol	CLSK, Hoofd Bureau Geluidhinder, zonering en rapportering
Dhr. J.S. Keizer	Wethouder gemeente Leeuwarderadeel
Maj G.E. Van der Meijden	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersbeveiliging
Dhr. T. Van Mourik	Burgemeester gemeente Menameradiel (t/m ag.pt.10)
Dhr. M.S. Mulders	Omwonenden Ferwerderadiel
Dhr. drs. M.H. Mudde	Dienst Vastgoed Defensie Directie Noord (secretaris)
Mevr. H. Rijpstra	Wethouder Tytsjerksteradiel
Dhr. S. Slotegraaf	Provincie Fryslân
Dhr. K.D. Stormer	Omwonenden Leeuwarden
Dhr. B. Veerman	Omwonenden Littenseradiel
Dhr. G.F.J. Veldman	Omwonenden Leeuwarderadeel
Kol G.G. Verhaaf	Commandant Vliegbasis Leeuwarden
Dhr. G. Verf	Omwonenden Menameradiel
Dhr. L.P. Woudstra	Gemeente Ferwerderadiel
3 belangstellenden	

Afwezig:

Dhr. L. Bos (Wethouder gemeente Dantumadiel)	- wordt niet vervangen
Mevr. L.I. Diks (Wethouder gemeente Leeuwarden)	- wordt vervangen door dhr. De Bert
Dhr. A. Van der Ploeg (Wethouder gemeente Dongeradeel)	- wordt niet vervangen

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom. Aangezien er als gevolg van de gewijzigde samenstelling van de commissie een aantal nieuwe leden aanwezig zijn, wordt een voorstelronde gehouden.

2. Mededelingen

De secretaris doet mededeling van de berichten van verhindering. Daarnaast memoreert hij dat als gevolg van de inwerkingtreding van het Luchthavenbesluit op 17 juni 2013 de samenstelling van de commissie is veranderd. Tot dusver waren alleen de gemeenten vertegenwoordigd met grondgebied gelegen binnen de geluidszone van de vliegbasis Leeuwarden. Thans kunnen ook vertegenwoordigers zitting hebben van gemeenten, waarin het beperkingengebied van de vliegbasis geheel of gedeeltelijk is gelegen. Als gevolg van het Luchthavenbesluit is voorts de naam van de commissie gewijzigd in "Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden".

Uitgereikt zijn de volgende stukken:

- Brief gemeente Dongeradeel van 1 november 2013 inzake de aanwijzing van dhr. IJ.Haakma (omwonende) en dhr. A. Van der Ploeg (wethouder) als gemeentelijke vertegenwoordigers in de commissie (*bijgevoegd als nr. LW/13.43/3 bij dit verslag*). Besloten wordt deze brief te agenderen voor de volgende vergadering.
- Email gemeente het Bildt van 7 november 2013 inzake het besluit om geen vertegenwoordigers aan te wijzen (*bijgevoegd als nr. LW/13.43/4 bij dit verslag*). Besloten wordt deze email te agenderen voor de volgende vergadering.
- Brief van dhr. J. Hiemstra uit Marssum van 14 november 2013 inzake geluid opvolger F16/ geluidhinderwetgeving (*bijgevoegd als nr. LW/13.43/5 bij dit verslag*). Besloten wordt deze brief te agenderen voor de volgende vergadering.
- Brief Minister van Defensie aan Tweede Kamer met antwoorden op (een aantal voor de commissie relevante) Kamervragen van 25 oktober 2013 over de nota "In het belang van Nederland". (*uitgereikt op verzoek van dhr. Verf, bijgevoegd als nr. LW/13.42/9 bij dit verslag*). Besloten wordt dit document ter kennisname aan te nemen (*onderwerp komt aan de orde bij agendapunt 11*).
- Motie van het Tweede Kamerlid Eijnsink c.s. van 6 november 2013 inzake de geluidbelasting van de JSF (*uitgereikt op verzoek van dhr. Verf, bijgevoegd als nr. LW/13.42/10 bij dit verslag*). Besloten wordt dit document ter kennisname aan te nemen (*onderwerp komt aan de orde bij agendapunt 11 en 13*).
- Petitie ingediend bij de Tweede Kamer ondertekend door omwonenden, politici en bestuurders van maatschappelijke geledingen in de wijde regio rondom vliegbasis Volkel en Leeuwarden inzake de geluidsproblematiek vervanging F-16 (*uitgereikt op verzoek van dhr. Verf, bijgevoegd als nr. LW/13.42/11 bij dit verslag*). Besloten wordt dit document ter kennisname aan te nemen (*onderwerp komt aan de orde bij agendapunt 11 en 13*).

Op verzoek van de voorzitter verduidelijkt de **secretaris** de rol van het publiek tijdens de vergaderingen van de commissie. De vergaderingen zijn openbaar en worden met advertenties in de Leeuwarder Courant en het Friesch Dagblad aangekondigd. De vergaderstukken worden ter visie gelegd in het provinciehuis en de gemeentehuizen van de betrokken gemeenten en daarnaast geplaatst op de website van de Provincie Fryslân. Het aanwezige publiek heeft spreekrecht tijdens de vergaderingen en wordt bij een standaard agendapunt (*deze keer punt 5*) door de voorzitter gevraagd of er onderwerpen zijn waarover men het woord wil voeren. Indien dat het geval is, wordt aan het begin van het betreffende agendapunt daarvoor gelegenheid geboden.

3. Luchthavenbesluit luchthaven Leeuwarden

* Besluit van 3 mei 2013 tot vaststelling van een luchthavenbesluit voor de militaire luchthaven Leeuwarden (Luchthavenbesluit Leeuwarden), Staatsblad 2013 nr. 173 (toegezonden *als nr. LW/13.42/ 6a*)

Dhr. Elgershuizen wijst erop dat op grond van artikel 4.3.1 van het besluit afgeweken kan worden van de vastgestelde openstellingstijden van de luchthaven ten behoeve van luchthavenverkeer in het kader van een luchthavenevenement. Hij vraagt of het daarbij alleen gaat om evenementen met een publiek karakter of ook om personeelsactiviteiten zoals reünies en veteranendagen. Tevens vraagt hij of er in voorkomend geval toestemming bij de provincie dient te worden gevraagd. **Dhr. Verhaaf** antwoordt dat het gaat om de Open Dagen van de Luchtmacht, maar ook om grote oefeningen zoals FWIT en Frisian Flag. In voorkomend geval hoeft geen toestemming van de provincie te worden gevraagd. Bij de vliegbewegingen in het kader van de reünies wordt niet afgeweken van de openstellingstijden.

Dhr. Verf merkt op dat in punt 6 van de Toelichting op het besluit (onderwerp Handhaving) wordt gesteld dat vertegenwoordigers (meervoud) van de Minister van Infrastructuur en Milieu inzage hebben in de invoer van de militaire gegevens in de berekening van de jaarcontour. Hij heeft altijd begrepen dat daar slechts één ambtenaar bevoegd voor was. **Dhr. Hardenbol** heeft niet direct het antwoord op deze vraag, maar zegt toe dit na te gaan. (*Nader: Uit navraag door dhr. Hardenbol bij I&M is gebleken dat het twee vertegenwoordigers betreft*).

Dhr. Verf constateert dat in artikel 3.2.1 van het besluit de 55 Ke contour niet wordt genoemd. Hij wijst erop dat voor deze contour tot dusver gold dat de isolatie van de daarbinnen gelegen woningen moest voldoen aan de vereiste geluiddemping of anders geamoveerd zou moeten worden. Hij vraagt of dat in de nieuwe regelgeving niet meer van toepassing is. **Dhr. Hardenbol** zegt toe ook dit punt uit te zoeken. (*Nader: Zoals is aangegeven in de Toelichting is als gevolg van het BML een vereenvoudiging van het normeringstelsel doorgevoerd. Als gevolg daarvan is inderdaad de door dhr. Verf genoemde eis vervallen*).

- * Brief Directeur Ruimte, Milieu en Vastgoedbeleid Defensie van 2 mei 2013 aan Colleges van Burgemeester en Wethouders van Dantumadiel, Dongeradeel, Ferwerderadiel, Franekeradeel, Littenseradiel en Het Bildt van 2 mei 2013 met uitnodiging om zitting te nemen in Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden (*toegezonden als nr. LW/13.42/6b*). Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.
- * Brief Secretaris COVM aan Colleges van Burgemeester en Wethouders van Dantumadiel, Dongeradeel, Franekeradeel en Het Bildt van 27 september 2013 met herhaling van de uitnodiging om zitting te nemen in de commissie (*toegezonden als nr. LW/13.42/6c*). Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.
- * Besluit gemeente Littenseradiel van 2 juli 2013 inzake de voordracht van dhr. B. Veerman uit Wjelsryp als gemeentelijke (omwonenden)vertegenwoordiger (*toegezonden als nr. LW/13.42/6d*). Dit besluit wordt voor kennisgeving aangenomen.
- * Brief gemeente Dantumadiel van 9 oktober 2012 inzake de voordracht van Wethouder R. Bos als gemeentelijke vertegenwoordiger (*toegezonden als nr. LW.13.42/6 e*). Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.
- * Brief gemeente Ferwerderadiel van 10 juni 2013 inzake de voordracht van dhr. L.P. Woudstra en (omwonende) M.S. Mulders als gemeentelijke vertegenwoordigers (*toegezonden als nr. LW.13.42/6f*). Deze brief wordt voor kennisgeving aangenomen.
- * Email gemeente Franekeradeel van 16 oktober 2013 met bericht dat gemeente Franekeradeel concludeert agendaalid te worden (*toegezonden als nr. 13.42/6g*). Deze email wordt voor kennisgeving aangenomen.

4. Suggesties voor te bespreken onderwerpen

Er wordt geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid om aanvullende agendapunten aan te dragen.

5. Inventarisatie gesprekspunten publiek

De voorzitter vraagt of er op de publieke tribune personen zijn die bij een van de agendapunten het woord wensen te voeren. Dit is niet het geval.

6. Verslag vorige vergadering

Het verslag van de op 12 maart 2013 gehouden eenenveertigste vergadering van de commissie (*toegezonden als nr. LW/13.42/1*) wordt vastgesteld met de volgende wijzigingen:

- * Blz. 3, ag.pt. 9, 18^e regel: "Dorpsbelang Menameradiel" moet zijn: "Dorpsbelang Marssum".
- * Blz. 6, ag.pt.11, 19^e regel: "De secretaris" moet zijn: "De secretaris"

Naar aanleiding van het verslag wordt het volgende opgemerkt:

- * Blz. 3, ag.pt. 7.1: **Dhr. De Bert** merkt op dat de notitie van de gemeente Leeuwarden inzake de economische betekenis van de vliegbasis Leeuwarden is geactualiseerd en zal worden aangeboden aan het secretariaat.
- * Blz. 3, ag.pt. 7.3: Op verzoek van **dhr. Verf** wordt besloten om het voorstel inzake de uitnodiging aan mevr. Janssen van TNO voor het geven van de presentatie over het onderwerp „trends in hinder door vliegtuiggeluid (*sheets eerder toegezonden als nr. LW/13.41/4c*) te vermelden op de aandachtspuntenlijst.

7. Lijst van aandachts- en actiepunten

De voorzitter stelt de aandachts- en actiepunten aan de orde (*toegezonden als nr. LW/13.42/2*).

- * Punt 6: Normering Kosteneenheid/Ontwikkeling Europese norm Desgevraagd antwoordt **dhr. Hardenbol** dat er met betrekking tot dit onderwerp geen ontwikkelingen te melden zijn.
- * Punt 7b: Toelichting resultaten aanvullende metingen. **Dhr. Verf** vraagt of dhr. Hardenbol tijdens de volgende vergadering een toelichting kan geven.

De overige punten op de aandachtspuntenlijst zijn geagendeerd.

8. Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken

Alle ingekomen/opgevraagde en verzonden stukken zijn geagendeerd bij de overige agendapunten.

9. Klachtenbehandeling.

9.1 Klachtenoverzichten Sectie Communicatie vliegbasis leeuwarden

- * Overzicht februari 2013 (toegezonden als nr. LW/13.42/5a)
Dhr. Elgershuizen wijst erop dat blijkens een op 18 februari ingediende klacht bureau communicatie van de vliegbasis niet altijd kan worden bereikt. **Mevr. Beek** antwoordt dat het bureau 's avonds inderdaad niet is bezet, maar dat er altijd ingesproken kan worden op een antwoordapparaat, waarna de klager wordt teruggebeld. **Dhr. Mulder** merkt op dat door de verbetering van de bereikbaarheid het aantal klachten mogelijk zou kunnen verminderen. **Mevr. Beek** bevestigt dat, maar wijst erop dat dit door de beperkte mogelijkheden van het slechts uit twee personen bestaande bureau communicatie niet mogelijk is. **Dhr. Verhaaf** voegt daar desgevraagd aan toe dat een uitbreiding van het bureau tot 3 personen niet haalbaar is. Hij memoreert in dat verband dat als gevolg van bezuinigingen en reorganisaties het aantal personeelsleden van de vliegbasis juist sterk is afgenomen (van 1142 tot 803 personen). Hij deelt de zorg over de optimale bereikbaarheid, maar voegt daaraan toe dat er wel de garantie is dat bellers altijd worden teruggebeld.
Dhr. Haakma merkt op dat bij digitale indiening van klachten slechts 250 tekens ingevoerd kunnen worden terwijl dat volgens de website 500 zouden moeten zijn. **Dhr. Hardenbol** zegt toe deze klacht uit te zullen zoeken.
- * Overzicht maart 2013(toegezonden als nr. LW/13.42/5b)
Dhr. Verf wijst erop dat op 6 maart is geklaagd over het gebruik van de naverbrander boven Marssum. Hij mist in de omschrijving van de reactie de opmerking dat gebruik van de naverbrander niet plaats hoort te vinden boven het dorp. **Dhr. Van der Meijden** antwoordt dat het gebruik van naverbrander boven Marssum inderdaad niet conform de reguliere vertrekprocedures is.
Dhr. Verf merkt naar aanleiding van een op 7 maart ingediende klacht op, dat het probleem van lekkende geluidwerende ramen vaker voorkomt. **Mevr. Beek** antwoordt dat die klachten doorgezet naar de afdeling claims. **Dhr. Verf** stelt echter dat men daarvoor bij de betreffende aannemer moet zijn.
- * Overzicht april 2013 (toegezonden als nr. LW/13.42/5c)
Dhr. Keizer uit zijn zorg over het grote aantal klachten dat in deze maand is ingediend betreffende de oefening Frisian Flag. Hij vraagt of de gastpiloten wel voldoende worden geïnstrueerd over de lokale procedures. **Dhr. Verhaaf** zet uiteen dat daar juist veel aandacht aan wordt besteed. Briefing en debriefing van de piloten vindt plaats op diverse momenten. Indien desondanks niet aan de procedures wordt voldaan, wordt dit gerapporteerd aan de leidinggevenden. Bij herhaling kan de commandant vliegbasis Leeuwarden besluiten het betreffende vliegtuig aan de grond te houden.
Dhr. Verhaaf wijt het relatief hoge aantal klachten dan ook niet aan afwijkend vlieggedrag, maar aan het ongebruikelijk hoge aantal vliegtuigen dat in korte tijd over komt. **Dhr. Verf** wijst op een klacht betreffende een hoog geluidniveau (96 decibel) in het op relatief grote afstand van de vliegbasis gelegen dorp Wjelsryp en vraagt of er op een dergelijke afstand niet op grotere hoogte kan worden gevlogen. **Dhr. Verhaaf** kan de juistheid van het genoemde aantal decibel niet bevestigen, maar stelt dat de standaard aan- en afvliegprocedures voor vliegen op zicht zijn gehanteerd. Zijns inziens is de ondervonden geluidsoverlast vooral het gevolg van de omvang van de formatie waarmee is gevlogen. Hij voegt daaraan toe dat er wel naar wordt gestreefd om het overvliegen van de grotere bevolkingsconcentraties te vermijden.
De voorzitter vraagt naar aanleiding van een klacht betreffende overlast tijdens een uitvaartdienst of het mogelijk is dat kerkelijke instellingen per brief worden geïnformeerd over de bijzondere oefeningen. **Mevr. Beek** antwoordt dat dit al is gedaan. Door middel van de verzending van nieuwsbrieven, flyers en sociale media worden alle instanties, verenigingen en personen die daar prijs op stellen geïnformeerd. **Dhr. Elgershuizen** vraagt of dat ook geldt voor boeren in de omgeving Hij wijst op een incident op 25 april waarbij twee kalveren van schrik de sloot in zijn gerend en verdronken. **Mevr. Beek** antwoordt dat een aantal boeren is opgenomen op de mailinglist. De betreffende boer had er bij wijze van voorzorg voor gekozen de dieren buiten te zetten. Helaas pakte dat in dit geval juist verkeerd uit voor de nieuwe kalveren die nog niet waren gewend aan het geluid. De klacht is ter behandeling doorgezet naar de afdeling claims.
- * Overzichten mei 2013 (toegezonden als nr. LW/13.42/5d) en juni 2013 (toegezonden als nr. LW/13.42/5e).
Mevr. Rijpstra stelt vast dat op 31 mei een hoog aantal klachten is ingediend over vliegbewegingen in het kader van een reünie van het 323-squadron. Zij vraagt zich af of deze vliegbewegingen wel noodzakelijk waren. **Dhr. Veldman** vindt het opvallend dat de klachten vooral afkomstig zijn uit de Leeuwarden. **Dhr. Verhaaf** antwoordt dat de vliegbasis hiervan ??? heeft. Hij voegt eraan toe dat geen regelgeving is overtreden, maar dat door een combinatie van het verschuiven van de displayline en harde noorderwind er veel overlast in Leeuwarden is geweest. Voortaan zal daar rekening mee worden gehouden. **Dhr. Stormer** merkt op dat de overlast vooral in de wijken oostelijk en zuidoostelijk gelegen Bilgaard en Westeinde is opgetreden en zet daarom

vraagtekens bij de uitleg betreffende de noordenwind. **Dhr. Keizer** betwijfelt of de vliegbasis hier veel van geleerd heeft, aangezien op 12 juni er weer veel overlast is ondervonden van een reünie van het 322 squadron. Hij gunt het personeel van de vliegbasis hun feestjes maar stelt dat dit niet ten koste mag gaan van de omgeving. **Dhr. Elgershuizen** sluit zich hierbij aan. Hij bekritiseert het dat er op de vliegbasis zoveel overlast veroorzakende feestjes worden gehouden en vraagt of er aan het begin van het jaar een overzicht van dergelijke evenementen kan worden verstrekt. **Dhr. Verhaaf** nuanceert het beeld van het grote aantal evenementen. Er zijn op de vliegbasis 2 squadrons die elk eens in de vijf jaar een reünie houden. Desalniettemin heeft de Luchtmacht lering getrokken uit het grote aantal klachten. **Mevr. Boersma** stelt dat de overlast deze periode wel extreem is geweest. Zij wijst erop dat vier kalveren zijn omgekomen door schrikreacties. **Dhr. Verhaaf** betreurt deze incidenten en erkent dat vooral door het grotere aantal vliegbewegingen de overlast groter is geweest dan gebruikelijk.

* Overzicht juli 2013 (toegezonden als nr. LW/13.42/5f)

Dhr. Keizer wijst op een positief effect van de tijdelijke sluiting van de vliegbasis gedurende de 8 weken durende baanrenovatie. Hij heeft van huisvrouwen uit Cornjum/Jelsum begrepen dat in die periode de waslijnen niet hoefden te worden schoongemaakt door het ontbreken van uitstoot van overvliegende vliegtuigen. **Mevr. Boersma** sluit daarbij aan door op te merken dat zij van een schildersbedrijf heeft gehoord dat te verven onderdelen van huizen in Wyns minder goed schoon te krijgen zijn dan elders.

* Overzicht augustus 2013 (toegezonden als nr. LW/13.42/5g)

Dhr. Elgershuizen vraagt om uitleg betreffende een klacht over het aanvliegen van het MCL door een SAR-helikopter. **Dhr. van der Meijden** licht toe, dat de afgelopen periode de aanvliegroute naar het MCL enigszins moest worden aangepast in verband met de aanwezigheid van een bouwkraan in de omgeving van het ziekenhuis. Desgevraagd merkt hij nog op dat de aanvliegroute afhankelijk is van de windrichting, maar dat er wel sprake is van een meest gebruikelijke route. **Dhr. Elgershuizen** merkt op dat het ook is voorgekomen dat men laag over de Grote Wielen heeft gevlogen. Hij merkt op dat daar grote aantallen ganzen waren, hetgeen volgens hem risico heeft opgeleverd. **Dhr. van der Meijden** antwoordt dat bij patiëntenvervoer vanaf de Waddeneilanden soms als gevolg van medische noodzaak laag moet worden gevlogen. Hij bestrijdt dat bij de uitvoering van die vluchten risico's worden genomen.

* Overzicht september 2013 (toegezonden als nr. LW/13.42/5g)

Dit overzicht geeft geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.

9.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten

Door het secretariaat zijn geen afschriften van schriftelijk ingediende klachten ontvangen.

9.3 Jaarrapportage geluidhinderklachten militaire vliegoperaties

Naar aanleiding van de (met nr. LW/13/42/3 *toegezonden*) jaarrapportage van Commandant Luchtstrijdkrachten betreffende de in 2012 ingediende klachten wordt het volgende opgemerkt:

Dhr. Veldman wijst op de grote schommelingen van het aantal per jaar ingediende klachten in de afgelopen 10 jaar. Er zijn jaren geweest met een relatief groot aantal klachten, bijvoorbeeld 524 in 2006 en 359 in 2010, maar ook jaren met een verhoudingsgewijs laag aantal, zoals 2005 met 155 klachten en 2011 met 162. Hij vraagt of die grote schommelingen kunnen worden verklaard. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat in de rapportage wel een indicatie wordt gegeven van mogelijke verklarende factoren (grote oefeningen, avondvliegen, demonstratievliegen). Er is evenwel geen gericht onderzoek naar gedaan. **Dhr. Verhaaf** vult aan dat er soms wel duidelijke oorzaken zijn aan te wijzen van een hoger of lager aantal klachten in een bepaald jaar. Ter verklaring van het lage aantal klachten in 2011 noemt hij bijvoorbeeld de uitzending van vliegtuigen naar Libië, waardoor er minder is gevlogen vanaf de vlieg basis Leeuwarden. Volgens hem loopt het gemiddelde aantal klachten per vliegbeweging de laatste jaren wel op omdat, mede door berichtgeving in de media, de mensen de weg naar de klachtnummers beter weten te vinden. Daardoor is er ondanks de enorme reductie van het aantal F16's van de Koninklijke Luchtmacht (van 213 naar 68) landelijk geen afname in het aantal klachten.

Dhr. Elgershuizen wijst op een fout op in de aanbiedingsbrief van de rapportage. In de tweede zin dient "2017" te worden gewijzigd in "2011". *Nader: De gecorrigeerde aanbiedingsbrief is gevoegd als nr. 13.42/12 bij dit verslag.* **Dhr. Elgershuizen** verwondert zich over de in paragraaf 7 opgenomen analyse van de klagers. Hij vraagt waarop de indeling in categorieën (bijvoorbeeld: klagers die inbreuk op welzijn ervaren, klagers die vliegen ervaren als milieubelasting, antimilitaristen) is gebaseerd. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat in de gesprekken wordt gevraagd naar de achtergrond van de klacht. Daarnaast geven de klagers het vaak zelf ook aan. **De voorzitter** vraagt waarom dat wordt gedaan. **Dhr. Verhaaf** antwoordt dat gestreefd wordt naar een hoog niveau van dienstverlening. Om goed te kunnen voorlichten is het van

belang om de achtergrond van de klagers te kennen. **Dhr. Elgershuizen** vindt het een compliment waard, dat de Luchtmacht hier zoveel aandacht aan besteed.

10. Rapportage jaarberekening vliegbasis Leeuwarden (onderzoek ex artikel 25 lid 4 LVW)

De voorzitter stelt de door het Bureau Geluidhinder, Zonering en Rapportering opgestelde jaarrapportage vliegbasis Leeuwarden over 2012 aan de orde (*toegezonden als nr. LW/13.42/4*). **Dhr. Verf** wijst erop dat op bladzijde 3 van de rapportage is gesteld dat het managementsysteem van de van de verkeersleiding van de vliegbasis Leeuwarden is geoptimaliseerd, waardoor achteraf een overschrijding van de geluidzone is geconstateerd. Hij vraagt wat er is verbeterd, of er nog meer verbeteringen te verwachten zijn en wat de oorzaak is geweest van de overschrijding. **Dhr. Van der Meijden** geeft een toelichting op het geluidbewakingssysteem van de vliegbasis. In het managementtool van de verkeersleiding worden gedurende het jaar zowel de daadwerkelijk gevlogen vliegbewegingen als de in de komende maanden volgens de planning nog uit te voeren vliegbewegingen ingevoerd. Hierdoor ontstaat gedurende het jaar een steeds nauwkeurig beeld van de opvulling van de contour en de nog resterende geluidruimte. Indien overschrijding dreigt, kan tussentijds worden bijgestuurd door het vliegprogramma aan te passen. Het managementtool van de vliegbasis hanteerde in 2012 nog relatief grofkorrelige cartografische software, op basis waarvan de conclusie was getrokken dat de zone nog net niet was overschreden. Het NLR, dat achteraf de jaarberekening van de geluidcontouren uitvoert, heeft echter inmiddels een update van de software ingevoerd, waardoor de jaarcontour nauwkeuriger, fijnmaziger, kan worden bepaald. Op basis van die rapportage bleek dat er toch sprake was van een beperkte overschrijding van de zone als gevolg van de vliegbewegingen van de SAR-helikopters. Inmiddels is de update van de software ook in het systeem van de verkeersleiding van de vliegbasis Leeuwarden geïnstalleerd. **Dhr. Verhaaf** geeft aan dat de aandacht er op is gericht om herhaling van de overschrijding te voorkomen. Mogelijkerwijs moet daartoe de startprocedure van de SAR worden aangepast. **Dhr. Verf** merkt op dat dit jaar bij de start van het avondvliegseizoen al werd gestart terwijl het nog niet donker was. Hierdoor is gevlogen met een hoge nachtstrafactor, terwijl dat nog niet nodig was voor de oefening. **Dhr. Verhaaf** antwoordt dat juist het vliegen in de overgang tussen licht en donker lastig is en dus beoefend dient te worden. **Dhr. Elgershuizen** merkt op dat de rapportage is aangeboden aan het Ministerie van I&M. Hij vraagt of van dat departement een reactie op de geconstateerde overschrijding is ontvangen. **Dhr. Verhaaf** antwoordt dat geen reactie is ontvangen. Op een incidentele beperkte overschrijding staan ook geen sancties. Uiteraard wordt er binnen Defensie wel teruggekoppeld en vindt er een analyse plaats, zo dat maatregelen getroffen kunnen worden om herhaling van de overschrijding te voorkomen.

11. Opvolging F16

Met betrekking tot dit (vaste) agendapunt zijn de volgende vergaderstukken ingediend:

- * Verslag bijeenkomst vertegenwoordigers omwonenden COVM Leeuwarden en Volkel dd 4 juli 2013 (*toegezonden als nr. LW13.42/7a*).
- * Brief omwonenden vliegbases Volkel en Leeuwarden en Brabantse milieufederatie van 8 juli 2013 aan Minister van Defensie betreffende geluidsproductie opvolger van de F-16 (*toegezonden als nr. LW13.42/7b*).
- * Brief Minister van Defensie van 1 oktober 2013 aan omwonenden vliegbases Volkel en Leeuwarden en Brabantse milieufederatie met antwoorden op de gestelde vragen betreffende de geluidsproductie van de opvolger van de F-16 met aanbiedingsbrief van 2 oktober aan Tweede Kamer (*toegezonden als nr. LW13.42/7c*).

Deze documenten worden voor kennisgeving aangenomen.

Dhr. Verf leest mede namens dhr. Veldman een verklaring voor. Hij memoreert daarin dat op 6 november de Tweede Kamer groen licht gegeven heeft voor de aanschaf van de JSF. De stemming over de moties, waaronder de uitgereikte motie van Kamerlid Eijssink over de geluidbelasting zal op 19 november plaatsvinden (*Bijgevoegd als nr. LW/13.42/10 bij dit verslag. Nader: de motie is aangenomen*). De moties zullen volgens dhr. Verf geen andere uitslag meer opleveren. De luchtmacht krijgt het toestel van hun voorkeur. **Dhr. Verf** vervolgt de verklaring met het uitspreken van verontrusting over de nieuwste geluidcijfers van de JSF. Volgens die gegevens is de JSF bij de start 21 decibel en bij de landing 22 decibel luider dan de F16. Hij hoopt dat die gegevens niet kloppen aangezien het zou betekenen dat 1 JSF net zoveel geluid maakt als 128 F16's.

Dhr. Verf geeft in de verklaring aan dat er ook een belangrijk lichtpunt is. De Tweede Kamer heeft niet eerder zoveel aandacht gegeven aan het geluid en Minister Hennis van Defensie heeft belangrijke toezeggingen gedaan over de verbetering van de communicatie met de omwonenden, het betrekken van het NLR, het niet vergroten van de geluidcontouren, het onderzoeken en zo nodig aanpassen van de geluidsisolatie en het geven van medewerking aan het opzetten van en permanent geluidmeetnet ter bewaking van de geluidcontouren. **Dhr. Verf** besluit de verklaring met het uitspreken van de intentie

dat de opstellers zich kritisch maar constructief zullen opstellen in het geluidsdossier van de JSF. Hun inzet is erop gericht dat de regio de meest harde garanties krijgt. De opstellers van de verklaring hopen op maximale inspanning van de gehele COVM om dit te bereiken.

De voorzitter vraagt of de overige leden van de commissie behoefte hebben te reageren op de verklaring.

Dhr. Haakma merkt op dat ook buiten de huidige geluidszone veel geluidsoverlast wordt ondervonden. De gemeente Dongeradeel ligt precies tussen het oefenterrein Marnewaard en de vliegbasis, waardoor vliegtuigen, die na de oefening terugkeren op de basis, over het sanatorium in Dokkum vliegen. Hij vraagt of Dokkum wordt opgenomen in de nieuwe geluidszone en hoe het geluidniveau bewaakt gaat worden.

Dhr. Verhaaf antwoordt dat de geluidcontour van de vliegbasis Leeuwarden niet zal worden aangepast voor de komst van de JSF. **Dhr. Hardenbol** voegt daaraan toe dat over de opzet van een geluidmeetnet momenteel in werkgroepverband wordt nagedacht. De resultaten daarvan worden uiteraard in de COVM besproken. **Dhr. Haakma** stelt dat tot dusver geen aandacht was voor de geluidbelasting in Dokkum en omgeving. Brieven met klachten hierover werden afgedaan met de opmerking dat het gebied buiten de geluidcontour is gelegen. **De voorzitter** concludeert dat de boodschap van dhr. Haakma duidelijk is: "Vergeet bij het opzetten van een geluidmeetnet, de gemeenten buiten de geluidszone niet".

Dhr. Veerman wijst op het geluidmeetnetwerk van de luchthaven Schiphol. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat dat systeem bij hem bekend is. Het zal naast andere systemen worden meegenomen door de werkgroep. **Dhr. Keizer** stelt dat door een miscommunicatie niet alle gemeenten in de geluidszone collectief hebben gereageerd op de ingediende petitie (*uitgereikt en bijgevoegd als nr. LW/13.42/11 bij dit verslag*). Mede namens **dhr. van Mourik** merkt hij op dat de gemeenten positief staan tegenover de opzet van een geluidmeetnet. Hij wijst in dat verband tevens op de uitgereikte (*als nr. LW/13.43/5 bij dit verslag bijgevoegde*) brief van dhr. Hiemstra uit Marssum, die er ook voor pleit om niet alleen aandacht te hebben voor de geluidszone, maar tevens voor het piekniveau van de afzonderlijke vliegbewegingen. **De voorzitter** wijst erop dat de brief van dhr. Hiemstra thans nog niet behandeld kan worden, maar zal worden geagendeerd voor de volgende vergadering.

12. Begroting 2014

Naar aanleiding van het door het secretariaat opgestelde voorstel voor de begroting van de commissie voor 2014 (*toegezonden als nr. LW/13.42/8*) wordt het volgende opgemerkt: **Dhr. Verf** stelt dat het Ministerie van Defensie, naar aanleiding van de motie Eijsink, rekening zal dienen te houden met de kosten van het opzetten van een geluidmeetnet. **De voorzitter** herhaalt haar toezegging dat de provincie in faciliterende zin zal willen bijdragen. De kosten van het systeem zullen evenwel door Defensie gedragen moeten worden. De financiering zal buiten de COVM om gaan, zodat er vooral nog geen consequenties voor de begroting van de commissie voor haar werkzaamheden in 2014. De commissie besluit de begroting vast te stellen. **De secretaris** zal deze indienen bij het Ministerie van Defensie.

13. Werkgroep Permanent Geluidmeetnet.

Dhr. Verf licht toe dat op 14 oktober de werkgroep (bestaande uit dhr. Hardenbol, dhr. Elgershuizen, dhr. Slotegraaf, dhr. Veldman en dhr. Verf). Tijdens die eerste bijeenkomst is gesproken over geluidmeetpalen die reeds functioneren bij de vliegbases Gilze Rijen (3 meetpunten) en sinds kort bij Volkel. De Provincie Noord-Brabant heeft een trekkende rol bij het opzetten van die systemen. Dhr. Hardenbol heeft inmiddels contact gehad met dhr. Wassenberg van de provincie Noord-Brabant die de nodige informatie heeft verstrekt. Dhr. Wassenberg zal worden uitgenodigd voor de volgende bijeenkomst van de werkgroep. De werkgroep heeft besloten bij het opzetten van het systeem te kiezen voor kwaliteit boven een snel resultaat. Dhr. Verf voegt daaraan toe dat door de motie Eijsink (*Nader: inmiddels aangenomen door de Tweede Kamer*) het opzetten van een dergelijk systeem een vastere en bredere basis zal krijgen. **De voorzitter** beaamt dat door het aannemen van de motie door de Tweede Kamer de basis voor het opzetten van een geluidmeetnet steviger en meer permanent zal worden.

14. Informatie over gebruik vliegbasis

Dhr. Verhaaf geeft een opsomming van de activiteiten van de vliegbasis Leeuwarden in de afgelopen en komende periode:

- De afgelopen periode is relatief rustig geweest. Gedurende 9 weken is er niet gevlogen vanaf de vliegbasis als gevolg van de baanrenovatie. Inmiddels zijn de vliegbewegingen weer hervat.
- Dit jaar is er geen FWIT geweest, waardoor er eveneens minder vliegbewegingen waren
- Onlangs is aangevangen met het avondvliegen.
- Volgend jaar zal een drukker jaar worden. In week 14/15 is de oefening Frisian Flag.

- Direct aansluitend daaraan zal de FWIT worden gehouden, geheel op de vliegbasis Leeuwarden. Mede door deze oefening geeft de vliegbasis invulling aan haar ambitie om een internationaal kenniscentrum te zijn voor jachtvliegtuigen.
- Afhankelijk van de besluitvorming over de voortzetting van de uitzending naar Afghanistan zal de vliegbasis Leeuwarden thuisbasis worden voor de demonstratievlieger. De oefeningen zullen worden gespreid over alle vliegbases.

Dhr. Verhaaf besluit zijn uiteenzetting met de opmerking dat hij blij is met het Kabinetsbesluit dat de vliegbasis haar status als Main Operating Base (MOB) behoudt en geen Dispersed Operating Base (DOB) zal worden. Hij waardeert de inzet van dhr. Verf in de media hierover dat de regio naast de lasten van de vliegbasis ook de lusten dient te behouden. Verder is **dhr. Verhaaf** ingenomen met de komst van de F35. Hij is er van overtuigd dat dit het beste vliegtuig is voor de Koninklijke Luchtmacht en is ook blij dat het ook naar Leeuwarden zal komen.

15. Data volgende vergaderingen

De voorzitter meldt dat de volgende vergaderingen van de commissie zullen plaatsvinden op 17 maart 2014 en 17 november 2014

16. Rondvraag

Dhr. Elgershuizen merkt op dat de afgelopen periode in de media veel aandacht is geweest voor de ruiming van vliegtuigbommen uit de 2e Wereldoorlog. Hij verbaast zich erover dat nog niet de hele vliegbasis is onderzocht en dat er nog steeds bommen worden aangetroffen. **Dhr. Verhaaf** licht toe dat het onderzoeken van het hele oppervlak van de vliegbasis een uiterst kostbare aangelegenheid is. Inmiddels zijn al grote delen in kaart gebracht. Desalniettemin wordt bij gericht onderzoek in het kader van bouw- of graafwerkzaamheden nog regelmatig munitie aangetroffen. Dat geldt overigens niet alleen voor de vliegbasis maar voor alle plaatsen in Nederland die in de oorlog zijn gebombardeerd. **De voorzitter** bevestigt dat; ook bij de aanleg van de Haak om Leeuwarden zijn al diverse bommen aangetroffen.

Dhr. Stormer vraagt of hij goed heeft begrepen dat de demonstratievlieger Leeuwarden als thuisbasis krijgt, maar elders zal oefenen. **Dhr. Verhaaf** antwoordt dat de oefeningen worden verspreid. Een deel zal in het buitenland plaatsvinden, een deel verspreid over de Nederlandse bases, waaronder de vliegbasis Leeuwarden.

17. Sluiting

De voorzitter dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering.